

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Стахів Лілії Григорівни на дисертаційне дослідження Українця Андрія Володимировича на тему «Формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта» (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Дисертаційна робота Андрія Українця присвячена актуальній та соціально значущій науково-педагогічній проблемі формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту в умовах загострення сучасних екологічних викликів, посилення антропогенного впливу на довкілля та трансформації системи вищої педагогічної освіти. Обрана тема є своєчасною, відповідає пріоритетним напрямкам державної освітньої політики України, концепції сталого розвитку, стратегії екологізації освіти та суспільному запиту на підготовку конкурентоспроможних, екологічно відповідальних педагогічних кадрів для системи професійної (професійно-технічної) освіти.

Актуальність дослідження автор аргументовано доводить на основі всебічного аналізу глобальних, загальнодержавних і галузевих екологічних викликів, зокрема проблем, пов'язаних із негативним впливом автомобільного транспорту на навколишнє середовище, а також через обґрунтування потреби переосмислення ціннісно-світоглядних орієнтирів сучасного суспільства. Також дисертант наголошує, що діюча система фахової підготовки майбутніх викладачів професійного навчання не забезпечує належного рівня сформованості екологічної культури, що зумовлює потребу в розробленні цілісних педагогічних підходів до розв'язання цієї проблеми. У роботі чітко виявлено та логічно сформульовано суперечності між суспільними вимогами до екологічної підготовки педагогів і реальним станом екологізації освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Тема дисертаційного дослідження входить до плану науково-дослідницької роботи кафедри технологічної та професійної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за темою «Теорія і практика фахової інноваційної підготовки педагогічних працівників у галузі технологічної та професійної освіти» (державний реєстраційний номер 0125U002671) та кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» за темою «Інноваційні технології в технологічній та професійній освіті». Тему дисертації затверджено вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 3 від 14 листопада 2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Аналіз змісту дисертації та публікацій А. Українця дає підстави стверджувати, що дослідження є логічно вибудованим і структурованим, а сформульовані наукові положення, висновки й рекомендації – обґрунтованими та достовірними. Дисертація має чітку композиційну побудову (вступ, три розділи з висновками, загальні висновки, список джерел і додатки), що засвідчує здатність автора до самостійного наукового пошуку та завершеності дослідження. Отримані результати вирізняються науковою новизною, теоретичною й практичною значущістю, логічним зв'язком між структурними частинами та високим рівнем аргументації висновків. Достовірність результатів забезпечено комплексним і адекватним добором методів дослідження, а ґрунтовна джерельна база, що охоплює 244 позиції (28 – англійською мовою), підтверджує ретельність і змістовність дисертаційної роботи як завершені наукової праці з новими результатами.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше: *розкрито* закономірності й схарактеризовано особливості процесу формування екологічної культури студентів в сучасних реаліях вищої педагогічної освіти; *виявлено* сутнісні ознаки та функціональні характеристики структурних компонентів екологічної культури викладача професійного навчання у галузі автомобільного транспорту – екологічної свідомості, екологічного мислення, екологічної відповідальності та екологічної поведінки; *розроблено й експериментально перевірено* модель формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту, яка ґрунтується на філософсько-методологічному, теоретичному і педагогічному базисах дослідження та передбачає системну єдність цільового, змістового, процесуального та контрольного-оцінного (об'єктивно визначає рівні сформованості екологічної культури студентів) блоків; *виокремлено й охарактеризовано* чинники та організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективне формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту; *визначено критерії* (мотиваційно-аксіологічний, когнітивний, діяльнісний і творчий), рівні (високий, середній, низький) та показники сформованості екологічної культури студентів із подальшим їх об'єднанням в інтегральний критерій «сформованість екологічної культури викладачів професійного навчання у галузі автомобільного транспорту»; *уточнено* сутність і зміст основних понять дослідження («культура», «екологія»),

«сталий розвиток», «коеволюція», «екологічна культура особистості педагога» та ін.), а також сформульовано авторське визначення ключової категорії – «формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання у галузі автомобільного транспорту».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що: розроблену модель формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту можна застосувати для підвищення ефективності процесу екологічної освіти та виховання сучасної студентської молоді різних педагогічних спеціальностей і рівнів підготовки; використання коректного тезаурусу і діагностичного інструментарію уможливорює ефективний моніторинг рівнів сформованості екологічної культури студентів; вдосконалені освітньо-професійні програми спеціальності 015.38 Професійна освіта (Транспорт), навчальні плани та робочі програми навчальних дисциплін соціально-гуманітарного, науково-природничого і професійно-орієнтованого циклів, побудовані на основі культурологічного підходу, забезпечуватимуть комплексний вплив на формування особистісних і професійних якостей майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту; підготовлені методичні рекомендації, поради та вказівки сприятимуть удосконаленню процесу формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання у галузі автомобільного транспорту.

Загальна оцінка змісту роботи. Дисертація вирізняється ґрунтовною теоретико-методологічною базою. Автором здійснено системний і глибокий аналіз філософських, психолого-педагогічних, культурологічних і науково-методичних джерел, що дало змогу не лише узагальнити наявні наукові підходи, а й уточнити та логічно впорядкувати понятійно-категоріальний апарат дослідження. Особливої уваги заслуговує авторське визначення ключової категорії «формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту», яке відзначається науковою виваженістю, концептуальною цілісністю, міждисциплінарним характером і прикладною спрямованістю.

У дисертації науково обґрунтовано структуру екологічної культури викладача закладу професійної (професійно-технічної) освіти, що охоплює екологічну свідомість, екологічне мислення, екологічну відповідальність та екологічну поведінку. Здобувачем розкрито сутнісні й функціональні характеристики кожного з означених компонентів, що забезпечує комплексне та цілісне розуміння досліджуваного феномена і створює надійне теоретичне підґрунтя для його цілеспрямованого педагогічного формування у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів.

Вагомим науковим результатом дисертації є розроблення та експериментальна перевірка моделі формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту. Запропонована модель є логічно вибудованою, структурно завершеною та методично обґрунтованою; вона інтегрує цільовий, змістовий, процесуальний і контрольний-оцінний блоки та базується на поєднанні культурологічного, компетентнісного, системного й діяльнісного підходів. Позитивно оцінюється відкритий і динамічний характер моделі, що забезпечує її гнучкість, адаптивність та можливість використання в різних освітніх умовах і закладах вищої освіти.

Дисертантом виокремлено й експериментально обґрунтовано педагогічні чинники й організаційно-педагогічні умови ефективного формування екологічної культури студентів, здійснено екологізацію змісту фахової підготовки майбутніх викладачів професійного навчання, розроблено спецкурс за вибором «Екологічна безпека автотранспортного підприємства» і комплекс методичних рекомендацій. Запропоновані дидактичні й методичні матеріали мають виражене прикладне спрямування та можуть бути використані в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти.

Експериментальна частина дослідження виконана на належному науково-методичному рівні. Чітка поетапність педагогічного експерименту, використання валідного та різнопланового діагностичного інструментарію, а також застосування методів математичної статистики забезпечують об'єктивність і достовірність отриманих результатів. Статистично значуще зростання рівнів сформованості екологічної культури студентів експериментальних груп переконливо підтверджує ефективність запропонованої моделі та доцільність її впровадження в освітню практику.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання в системі підготовки викладачів професійного навчання, удосконаленні освітньо-професійних програм, навчальних планів і робочих програм дисциплін, а також у процесі післядипломної педагогічної освіти. Факт упровадження результатів дисертації в діяльність низки закладів вищої освіти підтверджує їхню актуальність, ефективність і прикладну цінність.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження А. Українця висвітлено у 9 публікаціях (7 – одноосібних): 5 – у наукових фахових виданнях України, 4 – апробаційного характеру. Повнота висвітлення основних результатів наукового пошуку у працях, їхня кількість відповідають вимогам. Матеріали оприлюднено й обговорено на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. У процесі підготовки дисертації аспірант дотримувався норм і вимог академічної доброчесності. Перевірка та аналіз змісту роботи засвідчили відсутність проявів академічного плагіату, а також фактів фабрикації чи фальсифікації результатів. Текст дисертації характеризується стилістичною єдністю, що свідчить про її цілісність і самостійний характер. Усі наукові ідеї та положення, викладені в дисертації А. Українця, є результатом особистого наукового пошуку автора.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У дисертації поняття «екологічна культура» подано в досить широкому філософсько-світоглядному та психолого-педагогічному контексті, що дає змогу розкрити його багатовимірність і міждисциплінарний характер. Водночас доцільним було б чіткіше концептуально відмежувати це поняття від суміжних і близьких за змістом категорій, зокрема таких як «екологічна компетентність», «екологічна свідомість», «екологічна поведінка» тощо. Уточнення спільних і відмінних ознак цих понять, а також визначення їх ієрархічних і функціональних зв'язків сприяло б більшій термінологічній визначеності дослідження, підвищило б його наукову коректність і полегшило б інтерпретацію отриманих результатів.

2. Одним із компонентів розробленої моделі визначено організаційно-педагогічні умови, що відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності її реалізації. Водночас доцільно було б чіткіше окреслити відмінності між виокремленими Вами «чинниками» та власне «організаційно-педагогічними умовами». Зокрема, варто уточнити їх змістове наповнення, функціональне призначення та рівень впливу на освітній процес.

3. У педагогічному експерименті взяли участь 216 студентів (110 – в експериментальних групах, 106 – у контрольних групах), які представляли чотири українські заклади вищої освіти. За таких умов доцільно було б чіткіше обґрунтувати репрезентативність та достатність сформованої вибірки для отримання статистично й педагогічно значущих результатів дослідження. Крім того, варто було б урахувати та спеціально окреслити вплив регіональних особливостей підготовки педагогів професійного навчання за спеціальністю А5.38 «Професійна освіта (Транспорт)».

4. У роботі використовується широкий спектр методологічних підходів, що свідчить про прагнення дисертанта всебічно осмислити досліджувану проблему. Водночас, на нашу думку, така методологічна різноманітність за відсутності чітко окреслених зв'язків між підходами може призвести до певного

еклектизму й ускладнити цілісне сприйняття теоретико-методологічної основи дослідження. У цьому контексті бажаною видається більш ґрунтовна інтеграція окремих наукових підходів, що складають методологічну основу роботи, із визначенням їх провідної ролі, взаємодоповнюваності та логіки поєднання.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження.

Загальний висновок. Дисертація А. Українця на тему: «Формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту», що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), є актуальним, цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням.

Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Андрій Володимирович Українець заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та методики
початкової освіти Дрогобицького
державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Лілія СТАХІВ

